ВИДАННЄ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.

ЧУЖИНЦІ ПРО УКРАЇНСЬКУ СПРАВУ

(Анкета Союза визволення України)

ВІДЕНЬ, 1917.

НАКЛАДОМ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.

З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Зміст.

I. Проф. Р. Ойкен, Добре право Українців; II. Др. П. Рорбах, Значіннє України для Европи; III. Кн. А. Лїхтенштайн; IV. Е. Пернерсторфер; V. Пос. Басерман; VI. Проф. Д. Шефер; VII. Проф. П. Сальвісберґ, Будуча Україна; VIII. Др. Ф. Шупп; IX. Проф. В. Онезорґе; X. Д. Тріч, Значіннє України та Росія без своїх інородців.

З приводу виходу 100 ч. свого нїмецького орґану „Ukrainische Nachrichten“ Союз визволення України уладив анкету в українській справі. Учасникам анкети поставлено таке питанне: „Яка ваша думка про українську націю та про її міжнароднє значіннє в східній Европі тепер і в будуччині?“ Отсе друкуємо відповіди на се питанне в перекладї на українську мову:

І. Проф. др. Рудольф Ойкен (Єна).

Добре право Українців.

Для усамостійнення українського народу маю повну симпатію, а се як з принципіяльних, так і з полїтично-практичних причин. Передовсїм видаєть ся менї, що се природне право своєрідного щодо мови й народности племени розвивати ся по своїй волї (seiner Art gemäß), нїякий инший народ не має права спинити йому сей розвиток або й тільки скривдити тому, що він не осягнув досї тої висоти, якої бажаємо культурному народови. Бо такий розвиток залежить від деяких обставин, що не випливають з волї даного народу й тому не поносять також жадної вини, як і не усправедливлюють жадної неприхильної думки про талановитість того народу; ясно стоїть усїм перед очима, якою нещасливою була щодо сього доля Українців. До такого принципіяльного розважання прилучаєть ся і полїтично-практичне. Ми далекі від того, щоб нападати на своєрідний і талановитий московський народ, але російська правительственна система з її ненаситною завойовницькою жадобою, яка століттями безнастанно робила поступи, заслугує в інтересї загальної культури людства на найрішучійше відкиненнє й поборюваннє. А для сього нема жадного кращого способу нїж усамостійненнє Українців. Зокрема ми, Нїмцї, мусїли-б бути

просто засліпленими, колиб ми радо не повитали й по останній спроможности не схотїли помогти змаганням до незалежности, які наглядно ворушать ся серед Українців і виявляють ся в очевидних дїлах. Без сумніву заходять тут великі трудности, не тільки супроти Москалїв, але й супроти Поляків, зокрема соціяльні умови справляють деяку заплутанину. Одначе такі замотанини можна розвязати, коли тільки маєть ся по обох сторонах поважну волю порозуміти ся і взаїмно признаєть ся один другому право та софізмами не угнїтаєть ся один другого; бо й тут справдить ся вислів: „Де воля, там є і шлях.“ З цїлого серця бажаємо, щоб і для Українців знайшов ся шлях, на добро для них самих й на користь для нас инших.

II. Проф. др. Павло Рорбах (Берлїн).

Значіннє України для Европи.

Останнїм европейським володарем, полїтиком і полководцем, що пізнав зовсїм різко та ясно пункт, де можна з корінем усунути російську небезпеку для Европи, був шведський Карло XII. Карло вів війну з Петром, сином царя Олексїя Михайловича, що прилучив правобічну Україну з Київом до Московщини. Від сього прилучення більшої части України до московської Росії датуєть ся великість Московщини й се злученнє зробило більше нїж у половинї азійську державу здатною зрости на найсильнїйшу великодержаву на европейській і азійській суші. І в Европі була Росія аж до відбудови Нїмеччини без сумніву найбільшою могутньою державою. Але Петро Великий не був би в силї нїколи піти сею дорогою, колиб його батько не був підготовив для нього ґрунту на Українї й колиб він сам не віднїс був побіди саме в тій хвилї, коли його противник замахував ся до удару на одиноко смертельнім місцї, на Українї.

Карло вирушив на Полтаву на основі союза з українським гетьманом Мазепою, що хотїв увільнити свій край від московського панування. Колиб сей плян був удав ся, колиб битва під Полтавою 1709 р. була скінчила ся шведсько-українською побідою замісць московською, перебіг всесвітньої історії був би прийняв цїлком иншу форму в двох останнїх столїттях. Не Московщина є властивою давньою Русю, лиш Україна. Її західна часть належала на початку 18 в. до Польщі, а східна до Московщини. Польща й Московщина подїлили ся краєм, бо нї одна нї друга не мала

стільки сили, щоб її неподїлену задержати для себе й підбити. Сей поділ України мав за собою за часів Петра ледви пів сотки лїт. При иншім висліді битви під Полтавою — Карло XII вів війну не тільки проти Московщини, але й проти Польщі — правдоподібно була-б відзискала свою єдність уся українська земля, польська й московська часть, і була-б увійшла з західно-европейською державною системою у зверхню та внутрішню спільність. Та й у свідомости Европи не була на початку 18 в. Московщина Русю, а Україна. Коли Петро Великий прибрав титул царя Руси, запротестував французький посол, бо не годило ся, щоб Петро називав себе по однім краю, а над иншим панував. Правда, се було на половину справедливо, бо половина України належала до Петра, але се було заразом знаком того, що ще тодї була справжня згадка про історичний звязок річей.

Ствердженнє факту, що Росія не одна, а є три Росії, є передумовою того, щоб пізнати істоту російської небезпеки для Европи. Одна Росія се Московщина, — не давнїйша Русь, тільки друга, молодша, що повстала щойно тодї, коли стара Русь уже мала за собою історію цїлих століть. Друга Росія се Україна, що простягаєть ся сьогодні від Карпат по Кавказ і заселена 50 мілїонами людей, з того 35 мілїонами Українців. Третю Росію творять західні землї держави, здобуті від Петра Великого до Олександра I: Фінляндія, Балтійський край, Литва й Польща. З відірваннєм сих земель, що історично не належать нї до першої нї до другої Росії, гальмуєть ся російську небезпеку, але її не усуваєть ся на довго. До того територія, що лишить ся при Росії, число її жителїв і швидкість приросту все ще завеликі. Остаточна забезпека европейської культури може прийти щойно з хвилею відірвання та визволення України зпід Московщини. Через се повстала-б солїдна державна й національна рівновага в східній Европі.

Усякий вислід сеї війни можна-б привитати, коли він пособить живущости української справи. Правда, не треба тепер вже побоювати ся, що проблєма України засне. Не беручи під увагу внутрішньої сили українського руху, забагато писало ся про неї для суспільности цїлої Европи, щоб до сього прийшло. Росія вже не позбудеть ся української Немезиди, все одно, яку хвилево приймає форму доля бажань Українців. Одначе чим сильнїйшою й наглядиїйшою буде гіпотека, яку дістануть сї бажання вже тепер з закінченнєм війни, тим лекше буде й по всесвітнїй війні, коли

1*

робитиме дальші поступи загальноросійська кріза, заразом подбати за справу України, а з України за потреби культурної Европи.

III. Князь Алойзій Лїхтенштайн (Відень),

краєвий маршалок Долїшньої Австрії.

Народ, що має прастару та славну історію, так само давню культуру й благородну літературу; народ, мова якого не є діялєктом, але різко відрізняєть ся від окружаючих національних ідіомів; народ, який рахують на міліони та який заселює урожайну, заокруглену в собі область, має право на самостійність і вільний розвиток, які швидше чи пізнїйше мусить він дістати в нашім часї, коли панує національна ідея.

IV. Енґельберт Пернерсторфер, віцепрезидент Державної Ради.

Не моя річ висловити ся в українській справі так, щоб се мало вагу докладного знання річи. Але на одно можу покликати ся, що я, наскільки се можливе без знання східно-европейських мов, чесно старав ся студіювати українське питанне. Що про се появило ся в нїмецькій мові в книжках, брошурах і часописях, я, здаєть ся, все перечитав. Між тим є багато такого, що ворожо настроєне до українства. Я не віддалив ся через се від моєї первісної симпатії для українського народу. Тому, що нема сумнїву щодо того, що українська мова се, хоч близько споріднена з московською, все-таки самостійна мова, Українцї є так само самостійною нацією. Річ маєть ся зовсїм так само, як з Нїдерляндцями, а може ще й кориснїйше для Українців, що можуть рішити тільки учені язикознавцї. Нїдерляндська (голяндська та фляндська) мова се з наукового погляду нїмецький діялєкт. Долїшньо-нїмецькі вояки в Бельгії порозумівають ся з фляндськими без великих трудностей. Одначе історичний розвиток відірвав Нїдерляндців від нїмецтва й вони дуже протестували-б проти того, щоб їх називати Нїмцями. І Нїмцям не приходить на думку забирати їх для своєї народности.

На Україні йшов розвиток инакше. Історична одність з московською державою триває чейже вже дуже довго. Коли Московщинї досї не вдало ся всати в себе Українців, се чейже має окремі причини. Передовсїм низький культурний рівень Росії завинила недостача відповідного шкільни-

цтва. Як що українська мова є дійсно тільки діялєктом московської, загальна народня школа була-б мусїла без сумніву дїлати русифікаційно. Такого впливу на масу не було. Дальше має окреме значінне те, що Українці се мужицький народ. Зденаціоналїзувати мужиків усе є тяжкою річю задля загального консервативного характеру селян.

Але — говорять — вони почувають ся скрізь Москалями. Се все-таки можливе. Правда, Українці не є нацією без історії, вони мають по части велику минувшину, але вона свідомо не живе в масах. Вона жива тільки в кругах інтелїґенції. Національна традиція живе в масах тільки глухо. Розбудити її в подібних випадках усе було річю інтелїґенції. Досить пригадати історію чеського народу.

Якийсь час можна було сподївати ся, що знову повстане українська держава. Се минуло, хиба що Росія приневолить осередні держави вести далї боротьбу. В такім разї могла-б стати ся ще неодна несподіванка. Яко холодні полїтики хочемо припустити, що велика більшість Українців лишить ся під російським пануванням. Чи Москалї по війні вестимуть розумну національну полїтику, се ще питанне. Насилою не зможуть вони зденаціоналїзувати Українців, швидше второпністю.

Тому для дальшого істнування й розвитку українського народу має дуже велике значінне те, щоб досить велика його частина лишила ся поза російським пануванням в умовах, які сприяли-б духовій культурі. А була-б нею тодї та частина народу, що мала-б постійну притягаючу силу для цїлої маси народу, отже приготовляла-б пізнїйшу будуччину.

Бо могутність Росії можна зломити, а її лице відвернути від Европи тільки тодї, коли повстане українська держава, яка стала-б найсильнїйшим заборолом Европи проти російського варварства.

V. Майор Басерман (у полї), посол до Райхстаґу.

Українська справа видала ся менї між питаннями, які висунула війна, таким, що має зовсїм визначне значінне. Від лїт слїджу за українською лїтературою та з приємністю стверджував я, як український рух з року на рік набирав сили. Для мене нема сумніву, що ні Москалям ні Полякам не вдасть ся здавити сього усправедливленого національного руху. Здвигненне самостійної української держави з орієнтацією на захід було-б найкращою обезпекою проти москов-

ської небезпеки. Російська політика перед війною і в часі війни доказує, яку вагу кладе Росія на вдержанне свого українського посїдання, а також на здобутте східної Галичини задля її українства.

Рухи Українців або Русинів знайшли свою вихідну точку в австрійській Галичині; там є движущі сили для самостійної України, які впливають на російсько-українські губернії, тому російська політика змагає до того, щоб зробити східну Галичину російською, змосковщити там українство та вбити українську ідею.

Одначе в інтересї осереднїх держав є, щоб повстала українська держава яко самостійний національний животвір і захист супроти російського завойовницького напору та російського насилування чужих народів.

Бажаю українському рухови сильного розцвіту.

VI. Проф. др. Дітріх Шефер (Берлїн).

Для спокою і безпеки Европи та для тривкости й становища союзних тепер осереднїх держав сеї части світа має незвичайну вагу перешкодити, щоб український народ на далї насилувано з московського та з польського боку й спинювано його в його природнім розвитку. На основі своєї історії має він таке саме право на окремішне національне житте, як кождий инший славянський народ. Сеї правди не повинні спускати з очей безпосередньо інтересовані великі держави; тільки коли вони візьмуть її собі до серця, можна завести на сході здоровий лад у відносинах і зробити їх здатними до життя.

VII. Проф. др. Павло Сальвісберґ (Мюнхен), редактор „Hochschul-Nachrichten“.

Будуча Україна.

Я не можу бути такого песимістичного погляду, що маніфест, який видала недавно Українська Парляментарна Репрезентація з уваги на будуче відокремленне Галичини в австрійській монархії.

Вже відбудова Польського Королївства, яка покінчує остаточно з великопольським сном про державу „від моря до моря“, дає пізнати, що осередні держави надумали ся поважно й щиро дати досї поневоленим і виснаженим граничним народам волю і право й нїяким робом не допустити, щоб поодинокі з них, визволені з російського ярма, наново

прийшли в залежність, яка противить ся їх національній окремішности.

Тому, здаєть ся, се зовсім виключене, щоб сеї засади не взято під увагу також у будучім відокремленню Галичини щодо Українців. Галичина не є ні історично ні етноґрафічно замкненою одністю, а крім того пороблені Українцям уже перед війною запевнення щодо їх національного й культурного розвитку задуже зобовязують Австрію, щоб при бажанім радикальнім внутрішньо-політичнім перестрою можна було їх відложити або лишити їх несповненими. Що більше, увага до них мусїла-б належати до задуманого „відокремлення Галичини".

А вкінці хвилево політичне понятте „Галичина" з огляду на теперішнє стратеґічне положенне нестійке й так само не можна вже тепер сказати, які переворотові зміни покажуть ся, коли — як майже можна сподївати ся — Московщину, що нарушує спокій і ворожа культурі, відкинеть ся „за великі ріки" й велика часть давньої України буде вільною. Розвитку справ повинні Українці дожидати спокійно (guten Mutes). Вже стукає нїмецький залїзний кулак до брам Молдави й Бесарабії, але се не в звичаю осереднїх держав, що бережуть прав малих народів дїлами, а не пустими фразами, виставляти вексель (Zukunftswechsel) на вартости, які щойно треба здобути або вибороти.

Одначе Українці можуть сподївати ся і великий круг їх приятелїв, яких здобули своєю рухливою та доцїльною вербунковою працею в останнїх лїтах, сподіваєть ся з ними!

(Відповідь прислав шан. автор з купелевого місця Orselina—Locarno в Швайцарії, зазначуючи в листї, що з причини хороби йому „неможливо так докладно відповісти на питанне, як воно заслугувало-б на се". Як найшвидшого виздоровлення бажаємо щиро нашому прихильникови, авторови знаменитих статей про українську університетську справу, з якими читачі „Вістника", на жаль, не могли познайомити ся з цензурних причин. *Ред.*).

VIII. Др. Фальк Шупп (Берлїн), редактор „Osteuropäische Zukunft".

На ваш запит, що думаю про українську націю та її міжнароднє значіннє в сучасности й будуччині, можу мою відповідь зібрати в кількох реченнях:

1) Доля 38-міліонового народу Українців се найбільша народовизвольницька справа Европи й має світово-політичне значіннє.

2) Якби ні скінчилась ся війна, навіть у найгіршім разї не можна ані знищити ані вигубити сього мужицького народу первісної сили, з багатими даними до його розвитку, з його більше ніж тисячолітньою культурною традицією. Саме воєнні події пробудили наново його патріотичне почуваннє й сей рух устане не швидше, аж осягне свою ціль: веселий український народ у вільній державі.

3) В Німеччині на очах росте спочуваннє до справи визволення України. Ще в першім році війни було тільки між небагатьома поширене знаннє політичного значіння України на будуче, а сьогодні наслідком праці союза німецьких пособників українських визвольних змагань „Україна“ воно стало спільним добром усіх освічених, що в силї мати світово-політичну думку.

4) Дуже недобре дивлять ся у Відні й Берлїні на спробу деяких українських політиків, що з Швайцарії кидають очима на почвірне порозуміннє та грають подвійними картами. Було-б бажаним, щоб українські орґанізації зайняли становище супроти сього.

5) Німецькі приятелї Українців займають таке становище, що Польське Королівство не може простягати ся задалеко *) на схід поза свої етноґрафічні межі, хоч вони й добре знають, що треба дещо простору. Проти польщення східно-галицького українства треба виступити й то з таким самим натиском, як проти спроби зіпхати галицьке німецтво з його державно-правного впливу.

IX. Проф. др. Вільгельм Онезорґе (Любек).

Коли маю висловити погляд про українську націю та про її сучасне й будуче міжнароднє значіннє в східній Европі, я сформулував би своє переконаннє щодо першого питання так: народу, що має понадтисячолітню історію; який в тім протязї часу з все-таки малих початків: Полян, Сіверян, Деревлян, Лужичан, Уличів, Тиверців, Дулїбів і Волинян в 10 ст. розвинув ся в 20 ст. на другу з ряду славянську націю; що в цїлім своїм числї більший ніж По-

*) В таких думках Українцї й „німецькі приятелї Українців“ не зійдуть ся нїколи й під нїякою умовою. Всїх зусиль доложимо, щоб українська земля, відобрана від східного ворога, як найшидше повернула в руки власника від ще гіршого західного ворога. Ред.

ляки, Серби й Чехи разом; що опущений цїлим світом, виданий то на монгольський залив, то на турецькі напади, то на польську й московську неволю, зумів заховати й виобразувати серед найтяжших обставин свою власну мову, багату й ріжнородну власну літературу й культуру; що в своїх релїґійних поглядах зраджує вільнїйший, глибший, менше поверховний і механїчний спосіб думання нїж сусїднїй московський народ; що вкінцї на духовім, церковнім і полїтичнім полї, бодай у своїх передових шарах, віддавна тяжів до заходу, а нїколи до Росії; що такого народу так само не можна знищити, як і на довго не може поневолити його проти його волї московський народ, який істотно йому чужий, а духово й антропольоґічно стоїть низше від нього. Але як що український народ має визволити ся зпід московства, що сильнїйше від нього числом, силою волї й полїтичним хистом, в такім разї треба його виховати до єдности, до більшої дїловитости, до енерґічнїйшого хотїння, в такім разї він мусить перемогти свій нахил до деякої мягкости й сентиментальности, до паралїжуючої резиґнації, свою вразливість на радикальні фрази й науки та шукати свого рятунку не в соціяльно-демократичнім світогляді: від Клєона до Ґракхів, від чеських гуситів аж до нїмецьких новохрещенців, від англїйських індепендентів до сопартійників Дантона й Робеспєра, від французьких анархістів аж до радикальних південно-нїмецьких республиканців 1848 і 1849 рр. не зумів яркий радикалїзм ще нїразу ні заснувати ні удержати державного орґанїзму. Се задача, до якої він не здатний по цїлій своїй неґативній природі, що вміє тільки нищити, а не будувати. Тільки позитивні цїли, певно побудовані на непохитній силї переконання, на непереможнім хотїнню, на нїяким розчаруваннєм незменшенім оптимізмі є в силї довершити такого величезного дїла, яким буде визволеннє України зпід російського ярма. Таких Гераклевих чинів уміли довершувати дрібненькі области Швайцарії супроти великої держави Габсбурґів і Бурґундів, малі голяндські пасмуги супротив еспанського світового деспотизму, безприкладно виснажена й більше нїж до половини свого стану зменшена Прусія, яка все-таки виховала ся до самодисциплїни та стояла на такій моральній висотї, як нїякий другий народ всесвітньої історії ні перед нею ні по нїй, супроти наполеонівського панування над світом. Чому-ж не була-б в силї довершити чогось подібного Україна, яка без порівнання більша, без порівнання більше має населення, наділе-

на без порівнання кращими природними помічними засобами?

Що торкаєть ся другого питання, можу лише повторити се, що я вже давнїйше сказав у часописи Ukrainische Nachrichten (з 10 червня, ч. 90—91, стор. 5—6): „що вже саме почуттє справедливости та права, задоволенне з кождого поступу культури, радість з кождого пособлення релїґійним і державно-горожанським свободам мусїли-б спонукати світ удїлити змаганням Українців до визволення зпід найбільше ворожої культури з усїх держав, до визволення зпід Росії — своєї повної симпатії й сильної помочи. А се тим більше, що Росія тільки наслїдком брутального нарушення права та постійно брутальним насилуваннєм загарбала Україну й досї удержала її. Але до сих загальних, христіянських, моральних, до сих ідеальних причин підперти й пособити українським змаганням прилучають ся для середньо-европейських держав розважання дуже реального роду, які мусять їх переконати, що їх власний інтерес рішучо домагаєть ся відірвання України від Росії. — Щойно відколи Росія заволодїла Україною й наслїдком знасилування України прийшла в посїданнє Чорного моря, попала вона в те вороже противенство, зразу до габсбурзької дуалїстичної монархії, а від 1878 р. також до Нїмеччини, яке характеризує історію східної Европи від півтора століття. Щойно посїданнє України дало змогу повстати в Росії щораз гарячійшому бажанню зразу посїсти гирло Дунаю, потім прилучити Царгород. Се бажаннє зродило всї ті величезні інтриґи, заколоти, злочини, повстання та війни, які відтодї викликувала Росія з властивою собі безсовісністю та брутальністю на балканськім півострові. На Балканї не прийде швидше до спокою й до незаколоченого культурного розвитку, загрожуваннє европейського миру орієнтальною справою не устане швидше, аж поки не віддалить ся наново Росії від Чорного моря, а Україна не стане вільною державою, полученою з осереднїми державами.“

Вкінцї щодо міжнароднього значіння української нації в східній Европі для будуччини, здаєть ся менї, український народ у вищій мірі нїж кожда инша славянська нація покликаний задля усїєї своєї вдачі до того, щоб стати колись мостом між ґерманством і славянством. З усїх індоґерманських народів не стоять нїодні до себе так близько по своїм антропольоґічним прикметам, щодо народности та своєї істоти, як Ґермане та Славяне. В найвищім ступнї бажано, се

просто необхідність, аби сї обидві великі ґрупи народів, що в них вдача, цїле чуттеве життє, отже також релїґія і музика без порівнання глибші й багатші нїж у Кельтів, Романів і Анґлосаксів, до яких належить теперішність і до яких належатиме колись будуччина, по довгім, ворожім взаїмнім неприятельстві знайшли ся яко приятелї побіч себе. Було-б бажане, щоб вони злученими силами утворили непоборну оборону передовсїм перед брутальним мамонїзмом Анґлосаксонцїв, що творить страшну небезпеку для гідности й поступу людського роду, а потім проти лукаво-безоглядної полїтики азійських народів, що при безсоромнім і фарисейськім еґоїзмі Анґлії й Америки пішли до них у науку. Бо-ж проклямований Анґлїєю, а ще більше Америкою дух і деспотизм калитки се найнебезпечнїйший, найстрашнїйший і найогиднїйший деспотизм для гідности й волї людського роду, без порівнання ще фатальнїйший нїж деспотизм властолюбства, деспотизм Олександра, Інокентія III, Тамерляна, Пилипа II, Людвика XIV або Наполеона! Супроти того мамонїзму, що холодно й безмилосердно нищить усе чесне й ідеальне, всяку гідність і волю, злучене ґерманство й славянство творитиме колись охорону, що буде покликана берегти й боронити здобутих тисячолїтньою тяжкою культурною працею моральних, полїтичних і релїґійних дібр високо розвинених працею, освітою і самодисциплїною народів середньої і східної Европи проти небезпек, які щораз яснїйше запримічуєть ся зі сходу, а ще більше з заходу.

Х. Давіс Тріч (Берлїн).

Значіннє України та Росія без своїх інородців.

Російська небезпека лежить головно в тім, що ся держава з своїми приблизно 180 мілїонами населення, з своїм щорічним приростом населення тепер $3^1/_2$ мілїона людей і з своєю точкою тяжкости, зверненою проти заходу, натискає й сягає своїми впливами поза свою европейську границю. Тому не може бути справжнього успіху проти Росії, доки не змінить ся сих відносин рішаючим способом.

І дивно, що в звязку з сим більше думано про Польщу, надбалтійські провінції та в кождім разї Фінляндію нїж про Україну, а се тому, що великому світови була Україна перед війною загалом майже невідома. Так далеко повірено російській думцї про одноцїльність населення Росії та про „малоруську галузку“ „русскаго“ племени.

Щойно в часї світової війни полїтична свідомість Европи дещо більше познайомила ся з істнуваннєм українського народу з особливою, зовсїм відмінною від московської окремішністю й можна сказати, що щораз більше поширюєть ся погляд, по якому область України з своїми 40 мілїонами мешканців (30 мілїонів Українців і менше більше 10 мілїонів меншостей ріжних національностей посеред области української більшости) творить найбільший обєкт, який відграє ролю у всесвітнїй війні.*

Треба тільки застановити ся: Колиб не вдало ся більше нїщо тільки визволити Польське Королївство зпід панування Росії, се торкало ся-б менше більше 12 мілїонів населення, числа, яке знову здогонив би приріст російського населення в менше нїж чотирьох лїтах. І надбалтійські провінції та Фінляндія зі своїми багато меншими цифрами населення не багато значили-б. Але колиб удало ся визволити Україну зпід Росії та зблизити її під економічним і полїтичним оглядом до центральних держав, сим робом не тільки російський кольос зменшив ся-б о солїдне число 40 мілїонів душ, але й щорічний приріст сих 40 мілїонів замісць Росії виходив би на користь блькови центральних держав, через що одержано-б навіть чисельно деяке вирівнанє між Росією і центральними державами.

Чужі народи 56 %	з них Українцї 22 %
Москалї 44 %	

Та до сього прибуває ще важний момент. Відірванє Польщі й навіть ще кількох дальших областей з малим числом населення ледви чи потягнуло-б за собою відірванє України від Росії. А відірванє України потягнуло-б уже само собою також відірванє инших російських інородців

---

* Число населення України рівняєть ся населенню 16 самостійних держав Европи (розуміють ся, рахуючи від найменших, але все-таки разом з 7 королївствами). Цїлий балканський півострів разом з Румунією має з своїм числом населення 24 мілїонів небагато більше нїж половину населення України, до якої ми мали-б дорахувати в разї її відірвання від Росії також Бесарабію й південний Крим як енкляви (землї, заселені одним народом серед чужого окруженя). Також щодо поверхнї ся область майже подвійно така велика, як цїлий Балкан.

на заході й полудні европейської Росії та щойно сим робом усунено-б дійсно й тривко російську небезпеку.

Правда, ще й в сім разї Росія, обмежена в Европі в своїй істоті до Москалїв, мала-б все ще разом багато понад 100 мілїонів населення і через се найбільше число населення між усїма европейськими державами, але тут ріжниця в якости увільнила-б Европу від усякої журби за будучий напад Москалїв.

Область України також тому має таку велику вагу, що тут уміщена нерозмірно велика часть російської продукції. На саму Україну припадає з російської продукції вугля менше більше 70%, з продукції заліза й сталї кругло 60%, з російської надвишкової продукції збіжа припадає майже цїла скількість на Україну, що дає 60% російського жнива пшениці, в російській цукровій продукції Україна бере участь 88%, а в тютюновій продукції 50%.

Продукція вугля

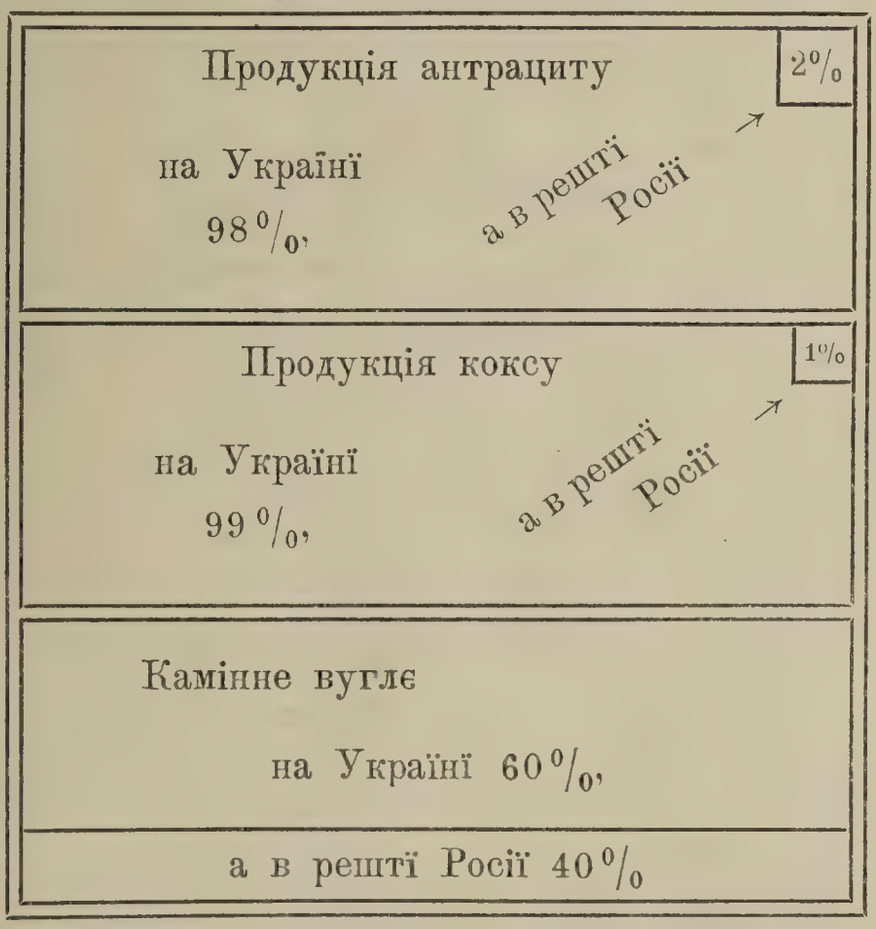

А коли приглянути ся картї Росії, в яку втягнена також густота населення, бачимо, що західний пояс земель — отже знов область інородців — представляє ся найкориснїйше також щодо густоти населення. Польща виказує цифру 98 (західна Польща навіть 130, отже

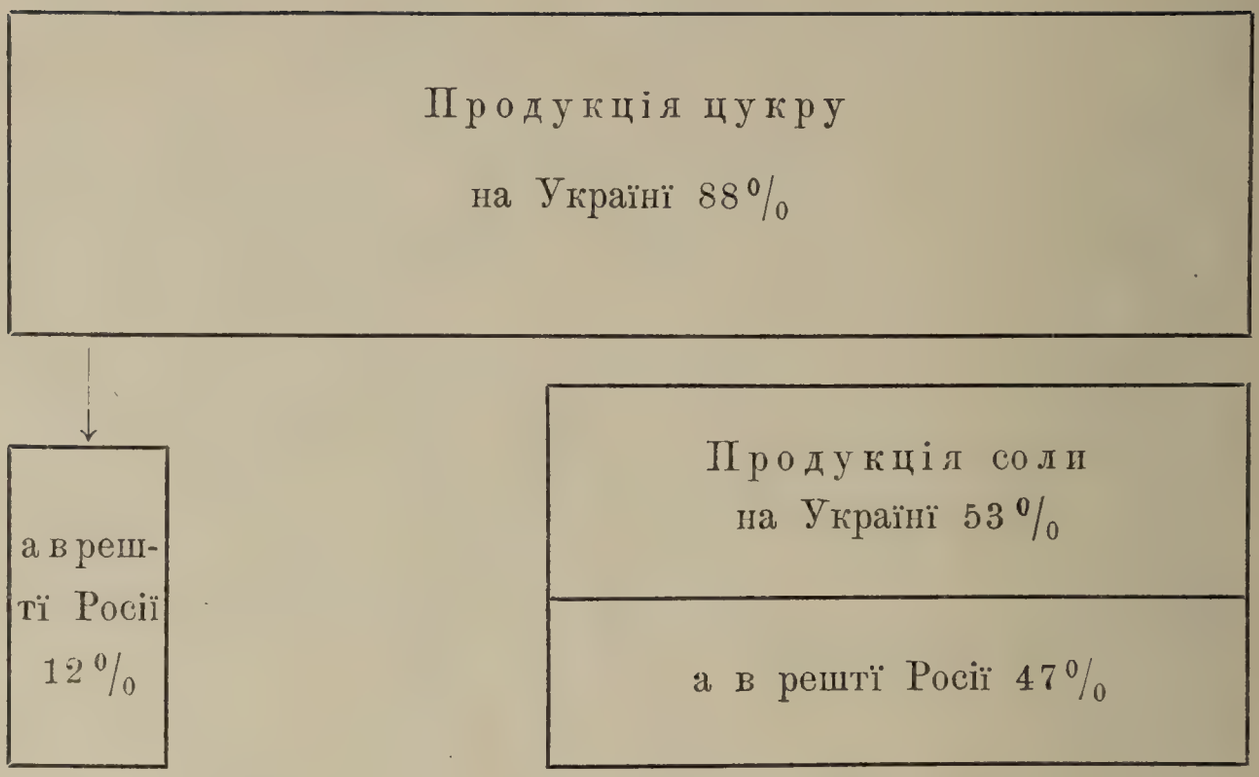

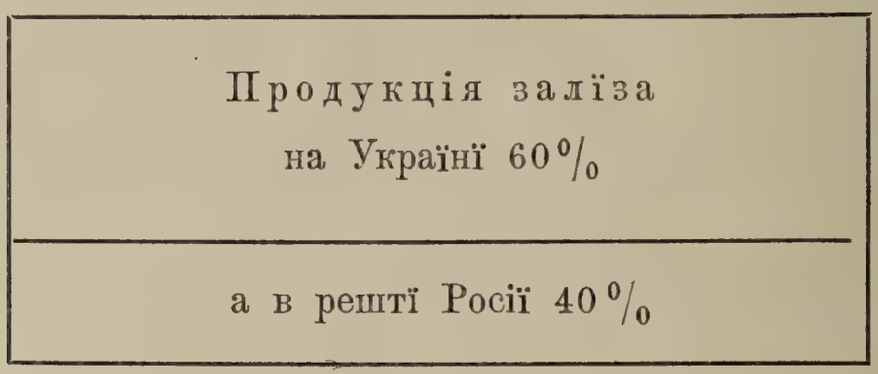

Продукція манґану на цїлім свїті

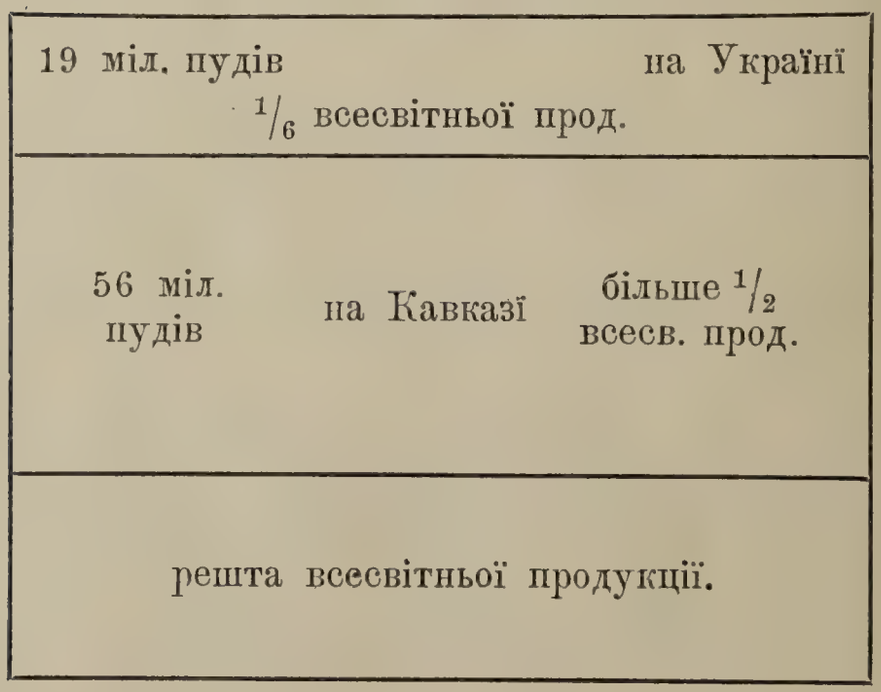

Продукція пшениці

на Україні	а в решті Росії
60%	40%

Скількість збіжа для вивозу

на Україні	а в решті Росії
27%	1%

навіть більше ніж пересічне число Німеччини), широка область України має густоту населення 50, Білорусь 42, а надбалтійські провінції 31. Петербурзька й московська губернії числять, що правда, 54 й 97 на 1 km², але зрештою се тільки розмірно дуже мала область, далеко менша ніж Україна, що розпростираючи ся дещо на полудне від Москви й недалеко на схід, виказує більшу густоту населення ніж 40. Недалеко на північ і на схід від сеї корінної московської области спадає густота населення на яких 20, коли найбільша частина европейських областей Росії, які лишили ся-б їй по відірванню вище згаданих чужих областей, майже безлюдна, а азійська Росія числить навіть тільки ледви 1·4 жителів на 1 km².

При сім не рахували ми кавказьких областей ні до европейської, ні до азійської Росії. Цікаво, що густота населення кавказьких областей стає щораз більша в напрямі на полудне — отже в напрямі турецької й перської области (Закавказє сильнійше заселене ніж Передкавказє), коли область між московською головною збитою масою і кавказькими краями знов незвичайно слабо заселена: а саме вона має разом з калмуцькою і кіргізькою областю тільки густоту населення яких 10 на 1 km².

Ясно, що коли так маєть ся справа з густотою населення тої области европейської Росії, яка лишила ся-б по відірванню найголовнійших чужих народів, не можна вже більше сподівати ся по сім краю грізної політичної і мілітарної сили розмаху. Відірванне чужих областей зредукувало-б саме сильнійше заселені части теперішньої Росії тільки на четвертину дотеперішнього виміру, з чого видко, що страта тих областей, як для Европи, так і для Росії означала-б без порівнання більше, ніж се можна бачити з самих числових зіставлень.

На основі сього всього не можна знайти досить високої міри для оцінки значіння української справи. Україна творить дійсно найважнійшу частину найбільшої з усіх проблем, які пустила в рух всесвітня війна, і який би ні був кінець війни, все-таки не можна собі подумати жадної будучої всесвітньої політики, в якій українська справа не відгравала-б визначної ролі, й ся обставина стоїть у дуже дивнім противенстві до факту, що цїле се питанне ще вчора було майже зовсім невідомим.

ВЕЛИКИЙ, ДЕШЕВИЙ І ЦІКАВИЙ

КАЛЄНДАРЬ-

Памяткова книжка

Союза визволення України

на 1917 р.

Обіймає поверх 500 сторін друку, містить 103 ілюстрації й численні статї з области культурного, економічного й політичного життя українського народу по обох сторонах кордону та найкращі взірці поетичної творчости національних поетів.

Калєндарь Союза містить між иншим найдокладнїйший огляд воєнних подій за два роки й ще докладнїйший огляд українського життя в Росії від початку українського національного відродження до останніх часів і статї про політичні змагання українського народу в часі війни.

Призначена в цілости для національного освідомлення **найширших народніх мас, Памяткова книжка Союза поза калєндарними відомостями ніколи не стратить на вартости та буде для кождого Українця**

доброю памяткою з воєнного часу.

Ціна калєндаря 2 К 50 сот. в оправі 3 К 70 сот.

З пересилкою 4 К.

Австрійські жовнїри-Українці й російські полонені,

котрі замовлять книжку безпосередньо в Союзі у Відні, дістають калєндарь по зниженій цїні — **за 2 кор.** **в оправі 3 К 20 сот. З пересилкою 3 К 50 сот.**

Книгарням і трафікам дається ся звичайний книгарський опуст.

Грошї надсилати почтовим переказом на таку адресу: **Wien, VIII., Josefstädterstraße 79, T. 6. Administration des Nachrichtenblattes des „Bundes zur Befreiung der Ukraina“.** На бажанє висилають ся чеки почт. щадниці ч. 107.090.

В Нїмеччинї замовляти „Памяткову Книжку“ по такій адресї: Zentralstelle des Bundes zur Befreiung der Ukraina, Berlin, W. 66, Leipzigerstraße 131.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союза визволення України:

	к. с.
Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск . . . . . Бр. 1·—в опр.	1·50
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України . .	—·50
Сїм Пісень. Гостинець для українських вояків. З нотами . .	—·20
Др. М. Лозинський. Галичина в життю України	—·60
Українські колядки.	—·20
М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами	—·20
Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськім відродженню (Вплив Шевченка на болг. поетів передвизвольної доби)	—·20
Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи	—·30
О. Кириленко. Українці в Америці	—·50
Др. І. Крипякевич. Українське військо. Короткий історичний нарис. З малюнками	—·40
Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія . . .	—·80
Др. Осип Назарук. Слїдами Українських Сїчових Стрільців. З малюнками . . . . . Брошур. 3·50, в оправі	4·50
О. Скоропис-Иолтуховський. Значіннє самостійної України для европейської рівноваги	—·20
Памяти Івана Франка. Опис життя, дїяльности й похорону. Зладив М. Возняк. З малюнками	1·—
Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновійші часи. З численними портретами	1·20
Памяткова книжка Союза визволення України і календарь на 1917 р. з 103 ілюстраціями. Ціна . .	2·50
Б. Заклинський. Що треба знати кождому Українцеви. З малюнками і картою України. Вид. 3-є	—·30
Ів. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питаннє . . .	1·20
Др. Е. Левицький. Листи з Нїмеччини	—·80
Вол. Гнатюк. Національне відродженнє австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—·80
Вол. Гнатюк, Українська народня словесність. (В справі записів укр. етнографічного матеріялу)	1·—
Наша пісня. Співаник. 20 найпопулярнїйших укр. пісень і гимнів з нотами	—·50
М. Богданович. Білоруське відродженнє	—·40
В. Антонович. Хмельниччина в повісти Г. Сєнкевича . . .	—·40
Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку) . .	—·50
G. Cleinow. Das Problem der Ukraina. Українська проблєма. (Про умови самостійної української держави) . . .	—·20
Dr. E. Lewyckyj, Galizien	—·60
H. Boczkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питаннє). По чеськи. З картою України .	1·—
V. Choma-Dovski. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи) .	1·—
На складї можна дістати також брошуру др. **Л. Цегельського:** Die großen politischen Aufgaben des Krieges im Osten und die ukrainische Frage. З картою	1·50
В. Винниченко. На пристанї та инше	—·40

Набувати можна отсї всї книжки в Адмінїстрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.**

На жаданнє висилаєть ся почтовий чек ч. 107.090.

Ціна 40 сот.